

אמונה צריכה לימוד

על חשיבות לימוד אמונה לאור דרכו של הרב צבי יהודה זצ"ל

הקדמה

במסגרת התכנית הרב-שנתית להנחלת מורשת המנהיגות הרבנית לתלמידי החמ"ד, וכחלק מהעמקת הזהות הציונית-דתית, בחר מינהל החמ"ד להאיר ולהנגיש את דמותו של הרצ"ה.

מטרות התכנית:

1. לעורר בקרב כלל התלמידים תשוקה ואמונה ביכולתם ללמוד תורה ולקיים את האידיאל היהודי להיות תלמיד חכם.
2. לעורר בקרב תלמידי החמ"ד מחויבות ורצון להתחזק במידות בחזקת "שיהי שם שמיים מתאהב על ידם".
3. לחזק בקרב התלמידים את אהבתם למדינת ישראל ומחויבותם לכלל ישראל ואת אמונם בתהליך תחיית האומה.

תוכנית לפעילות בית ספרית תגיע לבתי הספר במהלך חודש אלול ובה יוצעו מספר פעילויות לשעורי חינוך. מספר שיעורים סביב דמותו של הרצ"ה במגוון תחומי דעת וכן הצעות שונות לפעילות בית ספרית.

התכנית מתמקדת בארבעה עוגנים המגלים מעט מדמותו המופלאה של הרצ"ה:

1. האידיאל היהודי: להיות תלמיד חכם.
2. אצילותו רוחו ומידותיו.
3. לימוד אמונה.
4. רוח תחיית האומה.

ההפעלה המופיעה להלן, מיועדת להעברה בחדר המורים לצוות החינוכי על ידי מנהל בית הספר, רכז חברתי או מורה למחשבת ישראל, במהלך ימי ההיערכות בקיץ תשע"ב. מטרת ההפעלה לפתוח צוהר ראשוני לדמותו של הרצ"ה ולהציג את יחסו של הרצ"ה לסוגיית לימוד אמונה.

חלק א' של ההפעלה פותח את סוגיית העולם האמוני של איש החינוך כאדם. זאת מתוך מחשבה שאיש חינוך שעסוק תמיד בעולמו האמוני, יוכל להעמיק את הזהות האמונית של תלמידיו. חלק ב' פותח דיון וברור בנושא עיצוב זהות אמונית של התלמידים.

מיכל דה האן, אפרת עמנואל וברכה גודמן

רצינול:

הרב צבי יהודה זצ"ל, דגל ופעל למען העמקת לימוד אמונה בבתי המדרש בבחינת הכרת "מי שאמר והיה העולם". גישתו זו הייתה בבחינת "הישן יתחדש" והצליחה להחיות תחום לימוד משמעותי שנזנח ונשכח בגלות - לימוד אמונה.

בדבריו המופיעים בספר התורה הגואלת כותב הרב: "הביטו אל צור חוצבנו! אברהם אבינו הכיר את בוראו, ומתוך כך הרבה להכיר את רבונו של עולם לבריותיו. אמנם, הזמן לעסוק בכך הוא מועט בכמות, אבל זהו העיקר, זוהי הנשמה, זהו עיקר האיכות. 'אז תבין יראת ה' ודעת אלוהים תמצא'." (התורה הגואלת ח"ד עמ' פ"פ"א)

הפעלה זו נועדה לברר את הצורך בלימוד אמונה והקשיים שבו, הן כמענה לשאלות אמונית-שכליות של המאמין והן כמענה לשאלות אמוניות-קיומיות שלו, בהתאם לרוח התקופה. הפעלה זו מהווה צוהר להבנת דמותו המאירה של הרב צבי יהודה, וחידושו בעולם התורה והמעשה.

מטרות:

1. לאפשר למשתתפים לגעת בעולמם האמוני ובהשקפתם על לימוד אמונה.
2. לברר עם המשתתפים את הייחודיות של לימודי אמונה כהוויית חיים ולא כתחום דעת.
3. לבחון עם המשתתפים את הצרכים האמוניים הייחודיים של בני נוער בתקופתנו.
4. להביא למודעות המשתתפים את תרומתו של הרב צבי יהודה לעיסוק בלימוד אמונה, מה שהוביל ללימוד תחום זה במערכת החינוך הממלכתי-דתי, בכל רבדיה.

קהל יעד:

חדרי מורים

משך הפעלה:

חלק א': 45 דקות

חלק ב': 45 דקות

עזרים:

נספח א': דף המשימה – "**מסע אמוני בזמן**" כמספר המשתתפים.

נספח ב': דף המשימה – "**המורה, יש לי שאלה!**" כמספר המשתתפים.

נספח 2: דף מקורות "**אמונה צריכה לימוד**" כמספר הקבוצות.

נספח 3: שאלון אישי – "**מאמינים בני מאמינים**" כמספר המשתתפים.

מהלך ההפעלה

חלק א' – המחנך כאדם מאמין

שלב א' - מליאה: "לגעת באמונה שלי"

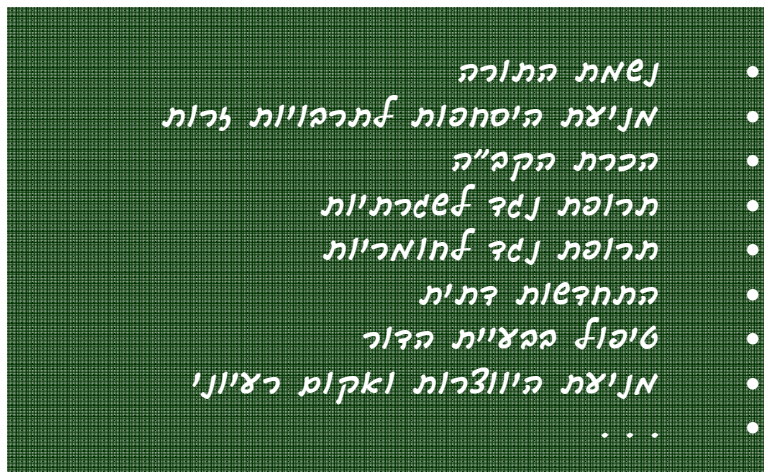
- המנחה יחלק למשתתפים את דף המשימה – "מסע אמוני בזמן" (נספח א1) ויבקש מהם לבצע את המשימה.
- המנחה יחלק למשתתפים את דף המשימה – "המורה, יש לי שאלה!" (נספח ב1)
- **שיתוף:**
למנחה: כדי לעורר עניין ושיח מוצעות שאלות מגוונות לבחירה.
 - כיצד הרגשתם בעת מילוי המשימה?
 - האם המשימה הראשונה הציפה זיכרון בו אתם מוכנים לשתף?
 - האם אתם מעוניינים לשתף בחוויה הקשורה לאחת מן המשימות?
- **שאלות לסיכום:** התבונן בתוכך.
 - האם אתה חושב למרגיש כי ליהודי מאמין מותר לשאול שאלות?
 - האם יהודי מאמין מחויב להאמין ללא שאלות? ללא חקירה? ללא חיפוש?

שלב ב' – קבוצתי: "אמונה צריכה לימוד"

המנחה יחלק את המשתתפים לקבוצות לימוד קטנות בנות 3-4 משתתפים ויחלק לכל קבוצה דף מקורות - "אמונה צריכה לימוד" (נספח מס' 2) ויבקש מהם לענות על השאלות המצורפות.

שלב ג' – מליאה: "בין לימוד אמונה ללימוד דעת:

- המנחה יבקש מנציג כל קבוצה לשתף את המליאה בנימוקים שכתבו.
רצוי לרשום את עיקרי התשובות על לוח.
לדוגמא:

- המנחה יקרא באוזני המשתתפים את שלושת הסיפורים שלהלן ויבקש מהם להתייחס לדילמה המוצגת בכל סיפור.

המורה למתמטיקה...

מורה ותיק למתמטיקה נכנס בתחילת שנה לכיתה ז' והתחיל ללמד על פי תוכנית הלימודים המיועדת לכיתה ז' וכפי שהוכן לכך מבעוד מועד על ידי הנהלת בית הספר.

מיד בתחילת השיעור התברר לו, לתדהמתו הרבה, כי כל התלמידים, ללא יוצא מן הכלל, שולטים היטב בנושא אותו תכנן להעביר ופותרים בקלות רבה את השאלות הקשות ביותר בנושא זה.

המורה התלבט כיצד להמשיך את השיעור?

המורה להיסטוריה...

מורה ותיקה להוראת היסטוריה לבגרות נכנסה בתחילת שנה לכיתה י' והתחיל ללמד על פי תוכנית הלימודים המיועדת לכיתה י' וכפי שהוכן לכך מבעוד מועד על ידי הנהלת בית הספר.

מיד בתחילת השיעור התברר לה, לתדהמתה הרבה, כי כל התלמידים, ללא יוצא מן הכלל, שולטים היטב בנושא אותו תכננה להעביר ומכירים את כל פרטיו ודקדוקיו של החומר הנצרך לבחינת הבגרות.

המורה התלבטה כיצד להמשיך את השיעור?

המורה לאמונה...

המורה לאמונה נכנס בתחילת שנה לכיתה י"א והתחיל ללמד על פי תוכנית הלימודים של מחשבת ישראל.

המורה הציג בפני התלמידים שאלה אמוניות בדבר מציאות ה' בעולם וגילה לתדהמתו כי תלמידיו כולם, ללא יוצא מן הכלל, מאמינים באמונה תמימה כי הקב"ה ברא את העולם והוא מצוי בתוכו. יתרה מזאת אמונתם חזקה כל-כך וטבעית כל-כך שעצם השאלה מעוררת בהם התנגדות ותהייה

המורה התלבט כיצד להמשיך את השיעור?

שאלה לדיון:

מהם ההבדלים בין לימוד אמונה ללימוד תחומי דעת אחרים כגון מדע, ספרות או היסטוריה?

עיקרי הדברים מופעים בדף העשרה להלן:

העשרה

אמונה פירושה חיים

א. "אמונה פירושה חיים! הרבה פעמים חוקרים מה היא אמונה. יש ביטוי "שקרי", אפיקורסי, מטריאליסטי: 'אמונה היא רגש, מה אתה רוצה ממני, אמונה היא רגש, בירור דברים לא הגיוני ולא שכלי, אמונה שייכת לאלה שמאמינים'.

לפעמים הם מוכנים לעשות איזה טוב ולתת איזה קומפלימנט: 'טוב לכם מאוד שאתם מאמינים, זה נותן חיים...'. לומר שהאמונה היא רגש, זו שטחיות. אמונה אינה רגש. אם כן, האם היא רציונאלית? חס וחלילה! זו הורדת דבר ד' להיגיון של האדם.

אמונה אינה רגש ולא שכל... היא יותר מזה! "צדיק באמונתו יחיה". **אמונה היא חיים, וחיים הם כל האדם כולו, כל האמת, וכל המציאות כולה. אמונה היא עליונית, היא החכמה העליונה, ההכרה היותר עליונה. "כל עצמותי תאמרנה".** היא כוללת שכל ורגש יחד בכל תוקפם ובכל בריאותם, אך לא בערבוביה. אמיתיות אמונה, היא שלמות החיים." (שיחות הרב צבי יהודה על ספר אורות, הקדמה למהלך האידיאות, עמ' 154)

ב. "כל ההשכלות וכל הפילוסופיות הן רק הרחבה של נקודת האמונה, היא הקרקע שכל חוש החיים ממנה פורה". (מידות הראיה, אמונה)

ג. "האמונה... הגילוי העצמי ביותר של הנשמה, השכל והרגש הם משרתיה". (מאמרי ראיה 70)

ד. "ישראל הם מאמינים בני מאמינים, ויודעים שה' יתברך ברא את העולם ומנהיג אותו תמיד. אולם יש מצוה מיוחדת בתורה לעסוק תמיד באמונה, והיא מצות 'אנכי ה' אלוקיך' – הראשונה בעשרת הדיברות. וכן כתב הרדב"ז: 'וענין האמונה, שיקבע אותה בלבו ובנפשו תמיד'. מי שאינו עוסק בתמידות לברר וללמד לעצמו את האמונה בהש"ת, לא ידע אותה באמת, ואינו מקיים את מצות 'אנכי ה' אלוקיך' כהלכתה". (מכתב מאליהו כרך ג עמ' 163-161)

ה. "ה' נטע בשכל האדם ידיעות נשתלו בו מלידה ומבטן ואשר תביא איתה הנפש ממקור מחצבתה, שיש אלוה נמצא ושהוא אחד... עד שמי שמביט בעין השכל בבתי נפשו ימצא דעות אלו טבועות בנפש כל אדם... והמצווה היא שישתדל לדעת זאת בידיעה ברורה". (מלבים שמות כב)

חלק ב' - המחנך כמורה לאמונה לתלמידיו

שלב א' - אישי

המנחה יחלק למשתתפים שאלון אישי – "מאמינים בני מאמינים" (נספח מס' 3), העוסק בנושאים שונים שלאמונה.

שלב ב' - מליאה

• שאלות לבירור ודין

1. כיצד הרגשתם בעת מילוי השאלון?
 2. האם היה קשה? קל? באיזו נקודה התעוררה התלבטות?
 3. איזה שאלה מעסיקה אתכם ביותר?
 4. האם השאלות בשאלון זה מעסיקות את תלמידים?
 5. אלו שאלות אמונה, לדעתכם, מעסיקות את תלמידים?
- המנחה יקריא את המכתב הבא או לחילופין, יתאם עם תלמיד מבית הספר שיכנס באופן מפתיע למליאה ויצג את הדברים תוך שהוא "משחק".

"שמעתי שאתם עוסקים בלימוד סוגיות באמונה. אתם לא רלוונטיים. שאלות אלו ממש לא מעסיקות אותי. לא אותי ולא את חברי. כל הפלסוף והחפירה האלו אינן שייכות לעולם שלנו.

אני, למשל, מאמין בה', בתורה, למדתי מחשבת והעמקתי באמונה אבל... הקיום, המימוש, איך זה עובד בחיים, זה מה שקשה לי, זה מה שמעסיק אותי. אני קרוע, ועצוב ופעמים רבות מרגיש בודד.

מה שיעזור לי זה לא לימוד אמונה במובן שאתם מדברים. מה שמעסיק אותי הוא - איך זה קשור אלי, איך זה מתחבר ונוגע בחיים שלי?

שאלות כמו:

למה תפילה מנוסחת?

איך ניתן לשנות גזירה שנקבעה?

האם יכול להיות שינוי ברצון האלוקי?, באמת לא מטרידות אותי. קשה לי שאני לא מתחבר, למה אני לא מרגיש שה' עונה לי? אני רוצה להרגיש חי כאדם דתי ולא שהתורה "חונקת" אותי. איך עושים זאת? אלו שאלות מהחיים.

זה מה שמעסיק.

חבל על הזמן להשקיע בסוגיות באמונה.

זה לא העניין..."

שאלות לדין:

- א. מהן לדעתכם בקשותיו/טענותיו של התלמיד?
- ב. האם דבריו אלו משקפים את צרכי התלמידים שלכם?
- ג. לאור העובדה שהנוער מבקש לעסוק בשאלות אמונה קיומיות, האם עדיין יש צורך לעסוק בשאלות אמונה שכליות?
- ד. באילו סוגיות של אמונה חשוב לעסוק כיום עם בני הנוער?
- ה. באילו אופנים ניתן לעסוק בסוגיות אמונה במסגרת בית החינוך?
קראו את הקטעים שלהלן.
- ו. באילו סוגיות אמונה ראוי לעסוק באמת המוחלטת או בהיותה תורת חיים?

לימוד תורה כבקשת אלוקים

"לימוד התורה... הוא מעגל הברית שבין הקב"ה ליהודי... וברית זו משמעה שהפונקציה המרכזית של התורה לגבינו היא הדבקות, האינטימיות שהיהודי חווה ביחסו אל הקב"ה בלימוד תורה".
(הרב שג"ר, "בתורתו יהגה", עמ' 25)

"בסיס האמונה איננה האמת המוחלטת העל-זמנית של התורה אלא היות התורה תורת חיים שמכוחה נתגלה אלי דבר ה' בתוך עולמי האישי החברתי הממשי".
(שם עמ' 198)

=====

"המושג לימוד אמונה אינו כולל בתוכו רק את שאלת עצם הקשר לריבונו של עולם, אלא גם את המשמעויות של קשר זה: לטעמי מצוות, להבנת התפילה, לשאלת ביטחון והשתדלות, ולאין ספור נושאים המצילים את האדם מבורות, רדידות, אלילות וכדו' שיכולים להידמות לחיי אמונה, אך למעשה הם בכיוון ההפוך. על כן, חובה בסיסית לעסוק בנושאים אלה..."
(הרב יובל שרלו, כיפה)

נספח מס' 1א

"מסע אמוני בזמן"

חזור בדמיוןך לאחור להיותך נער בגיל תיכון.
חזרי בדמיוןך לאחור, להיותך נערה בגיל תיכון.

האם שאלת (מיוזמתך) את הוריק\מוריך שאלות באמונה?
שאלות כגון:

- מנין שיש אלוקים?
- למה צריך מצוות מעשיות?
- מדוע יש רע בעולם?

איזו תגובה קיבלת?

אם לא חווית חוויה מעין זאת, חשוב מה מנע ממך? שער כיצד היו מגיבים המבוגרים סביבך
לשאלות כגון אלו.

נספח מס' 1ב

"המורה, יש לי שאלה!"

האם נשאלת בתפקידך כמחנך/כמורה שאלה כלשהי באמונה?
כיצד חשת? (היה בכך משהו מבהיל? מערער? משמח?)
כיצד הגבת?

אמונה צריכה לימוד!

נספח מס' 2 - דף מקורות

קראו בעיון את המקורות שלפניכם דונו בשאלות ורשמו את הנימוקים המחייבים לימוד אמונה.

מספר הרב צפניה דרורי: "שיעוריו של הרצי"ה היוו בסיס ואבן יסוד לעיצוב השקפתם הרוחנית של תלמידי הישיבה. הרצי"ה הבין כי הבעיה הגדולה של הדור היא חוסר לימוד האמונה.

לימוד הגמרא וההלכה היו חשובים עד מאד בעיניו, ובלעדיהם ללא ספק אין תורה.

אבל דעתו הייתה, שהחיסרון הבוער והקריטי של הדור מצוי בתחום נשמתה של התורה – בלימוד אמונה.

חיסרון זה גרם לרבים לעזוב באר מים חיים ולהיסחף אחר תרבויות זרות".

- מה דעתכם על השקפה זו?
- האם ניתן להסביר את ההיסחפות אחר תרבויות זרות במיעוט או בחוסר של לימודי אמונה?

"האדם בעולם הזה מסובך בחיי החומר ובחומרנות, ולכן, הפנים-פנימי, יראת ה' הטהורה והפשוטה, צריכה כל כך ברור, לימוד, פיתוח ושמירה... ביטוי בשל"ה הקדוש: 'אומרים מילות תפילה ואינם מתפללים. אומרים מילות ברכה ואינם מברכים. ויהי יראתם אותי מצוות אנשים מלומדה'.

שגרתיות דתית מבלי טיפול, מבלי לימוד, זהו מצב של עצלות והזנחה, "שפלות ידים", בטיפול וטהרת יראת ה', והוא מצב מסוכן, שתוצאותיו ניכרות..."

מעובד עפ"י "התורה הגואלת", ח"ג עמ' קעט

- איזה סכנה טומנת בחובה "שגרתיות דתית"?
- איזה "טיפול" מציע הרצי"ה לסכנה זו?

"זהו חידוש של תורת ארץ ישראל: חיוב לימוד אמונה... הכרת "מי שאמר והיה העולם", הביטוי אל צור חוצבנו! אברהם אבינו הכיר את בוראו, ומתוך כך הרבה להכיר את רבונו של עולם לבריותיו. אמנם, הזמן לעסוק בכך הוא מועט בכמות, אבל זהו העיקר, זוהי הנשמה, זהו עיקר האיכות. 'אז תבין יראת ה' ודעת אלוהים תמצא'.

ביסודי התורה, בברורי אמונה, יש מקום לברורים עמוקים, ולא להשאיר יסודי תורה ואמונה, בהפקר, אשר מזה נמשכת טענה של 'מאי אהנו לן רבנן?' (מה הועילו לנו חכמים?) וריחוק ישראל מתורה, כאילו (עם) ישראל אינם שייכים לתורה ולגדולי ישראל..."

מעובד עפ"י "התורה הגואלת" ח"ד עמ' פ"פ"א

- מדוע יש חיוב ללימוד אמונה על פי מקור זה?
- האם אתם מסכימים עם הקביעה כי "זוהי הנשמה..."?
- מה הקשר בין לימוד אמונה לבין איכותו של אדם יהודי?

"כל הקדמה של מסילת ישרים היא צעקה אחת גדולה שיראת שמיים צריכה לימוד... ויראת שמיים, היינו אמונה, לימוד אמונה... לימוד אמונה מממלא את מגדל העוז..."

וכשמגדל העוז, מגד האמונה, אינו מיושב, יש מקום לשדים בו, לכפירה וריקנות... מוכרחה הדרך הזאת להיות גם נחלת שאר הישיבות."

מתוך "התורה הגואלת", ת"א ג' אלול התשל"ד

- מה עוד לדעתכם כולל מגדל העוז של לימוד תורה?
- באיזו "קומה" במגדל העוז של לימוד תורה יש למקם את לימודי האמונה?
- מה מייחד את לימוד האמונה מכלל מקצועות ה"דת" ומכלל תחומי הדעת שבעולם?

נימוקים המחייבים לימוד אמונה:

- 1.
- 2.
- 3.

בס"ד
תשע"ג

משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
בית חינוך כמשפחה

באהבה ובאמונה

לאור דמותו של הרב צבי יהודה

מאמינים בני מאמינים

נספח מס' 3

נושא	מכיר את הנושא	לא מכיר את הנושא	מעוניין לעסוק בנושא	לא מעוניין לעסוק בנושא
מציאות האלוקים				
תורה משמיים				
התאמת התורה לדורנו				
למה צריך מצוות מעשיות				
משמעות התפילה				
שכר ועונש				
הרע בעולם				
תורה שבעל-פה				
היחס למחלוקות				
תורה: חופש או שעבוד				
סגולתה של ארץ ישראל				
סגולתו של עם ישראל				

• הוסף נושאים על פי בחירתך